

ÉN FOR ALLE, ALLE FOR ÉN

NYT NORDISK FORSVARSSAMARBEJDE?

norden

norden

Nordisk Ministerråd

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18

DK-1255 København K

www.norden.org

ÉN FOR ALLE, ALLE FOR ÉN?

- NYT NORDISK FORSVARSSAMARBEJDE?

Det nordiske samarbejde er trådt ud af barneskoene. De fem lande har de seneste år samlet kræfterne om færre kerneområder og om nye udfordringer i en større verden. Landene har vendt blikket mod omverdenen, knyttet tættere bånd til naboregionerne og styrket det internationale samarbejde.

Men betyder den nye geopolitiske situation, at landene nu også er parate til at revurdere fremtidens nordiske sikkerheds- og udenrigspolitiske samarbejde? At tanken om et egentligt militært og sikkerhedspolitisk samarbejde kan revitaliseres mere end 60 år efter de første diskussioner efter 2. Verdenskrig?

Nordisk Råds og Nordisk Ministerråds Årbog 2009 har sat fem nordiske toppolitikere stævne med fem af Nordens mest erfarne udenrigskorrespondenter om netop disse spørgsmål.

Læs svarene fra nuværende og tidligere topministre på kontante spørgsmål om fordele og ulemper ved et nordisk mini-NATO. Om fremtidens samarbejde med NATO, FN, EU, og med nabolande i øvrigt. Og om nye horisonter for et moderne nordisk samarbejde.

ÉN FOR ALLE, ALLE FOR ÉN

NYT NORDISK FORSVARSSAMARBEJDE?

ÉN FOR ALLE, ALLE FOR ÉN

Nyt nordisk forsvarssamarbejde?

ANP 2009:763

© Nordisk Ministerråd, København 2009

ISBN 978-92-893-1950-8

Redaktører: Jesper Schou-Knuden og Michael Funch

Redaktion: Kommunikationsafdelingen ved Nordisk Råd
og Nordisk Ministerråd

Idé og koncept: Michael Funch og Jesper Schou-Knudsen

Tryk: Scanprint a/s, Århus

Design: Mar Mar Co.

Illustrationer: Lars Vegas Nielsen

Oplag: 3000

Trykt på miljøvenligt papir som opfylder kravene i den nordiske
miljøsvanemærkeordning. Publikationen kan bestilles på www.norden.org/order
Flere publikationer på www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18

1255 København K

Telefon (+45) 3396 0200

Fax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18

1255 København K

Telefon (+45) 3396 0400

Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

FORORD

af Haldór Ásgrímsson og Jan-Erik Enestam

INDLEDNING

af Thorvald Stoltenberg

19 DET NORDISKE OMRÅDE KAN BLIVE EN FARLIG SKUEPLADS

Mette Fugl interviewer Uffe Ellemann-Jensen

27 ARKTIS VENDER OM PÅ DET NORDISKE LANDKORT

Yrsa Grüne interviewer Elisabeth Rehn

37 ET SPECIALISERET UDENRIGSPOLITISK SAMARBEJDE

Bogi Ágústsson interviewer Ingibjörg Sólrún Gísladóttir

47 NYE HORISONTER FOR MODERNE NORDISK HISTORIE

Bjørn Hansen interviewer Jonas Gahr Støre

57 NORDISKE LANDE BLANDT DEN KOLDE KRIGS STORE VINDERE

Kjell Albin Abrahamson interviewer Jan Eliasson

FORORD

Haldór Ásgrímsson, Generalsekretær i Nordisk Ministerråd

Jan-Erik Enestam, Direktør i Nordisk Råd

I sommeren 2008 bad de nordiske regeringer den tidligere norske udenrigsminister Thorvald Stoltenberg om at udarbejde et forslag til, hvordan det nordiske samarbejde omkring udenrigs- og sikkerhedspolitik kan uddybes i takt med, at den globale sikkerhedssituation ændres.

Stoltenbergs rapport blev afleveret til udenrigsministrene den 9. februar 2009 og er siden diskuteret livligt.

Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd ønsker at bidrage til den diskussion med indspark fra nuværende og tidligere toppolitikere fra de fem nordiske lande. De kommer til orde her i vores Årbog 2009 under overskriften 'Én for alle, alle for én – ny nordisk forsvarspolitik?'.

Politikerne bliver interviewet af førende udenrigskorrespondenter fra de nordiske lande med afsæt i Stoltenberg-rapporten, der giver et blik på fremtidens udenrigspolitiske landkort.

Det nordiske samarbejde har helt klart forandret sig de seneste år og er nu langt mere udadrettet og fleksibelt end tidligere. Og i forhold til de udfordringer, som særligt gælder samarbejdsmodellerne for vore nordlige områder, kan et fleksibelt nordisk samarbejde være et nyttigt bidrag.

Stoltenberg pointerer i sit forord, at der er ved at ske grundlæggende ændringer af det nordiske samarbejde og at nye samarbejdsmuligheder åbner sig.

Som et af de mere kontroversielle forslag foreslår Stoltenberg i sin rapport at indføre en nordisk musketer-ed: En solidaritetserklæring på linje med de forpligtelser, flere af de nordiske lande allerede er underlagt i forhold til eksempelvis NATO og EU. Men er vi i Norden klar til dette skridt?

Hvad der kommer ud af diskussionen om et udvidet udenrigs- og sikkerhedspolitisk samarbejde vides endnu ikke. Men deltagerne i Nordisk Ministerråds og Nordisk Råds Årbog 2009 giver her et bud på, hvordan et sådant samarbejde kunne se ud i fremtidens Norden.

Det kan måske vise, i hvilken retning pilen peger: Mod mere nordisk integration eller mod andre alliancer – eller måske begge dele?

Uanset inden for hvilke rammer de forsvars-, sikkerheds-, udenrigspolitiske spørgsmål behandles, vil der dog uden tvivl være behov for en nordisk dimension fremover, som denne debatbog også understreger.

I februar 2009 afleverede den tidligere norske udenrigs- og forsvarsminister Thorvald Stoltenberg på opdrag af de nordiske udenrigsministre en rapport til statsministrene fra de nordiske lande med 13 forslag til et udvidet nordisk samarbejde om udenrigs- og sikkerhedspolitikken.

Stoltenberg redegør i artiklen her for nogle af sine tanker og konklusioner i forbindelse med dette projekt, som siden har været genstand for livlig debat i hele Norden og som danner afsæt for de fem interviews i denne Årbog 2009 fra Nordisk Ministerråd og Nordisk Råd.

»Hvis udenrigspolitik og sikkerhedspolitik bliver en del af vokabulariet i det nordiske samarbejde, vil det nordiske samarbejde blive mere relevant for forholdet til Nordens omgivelser. I det nye nordiske samarbejde vil man ikke bare styrke Norden, men også se på, hvordan Norden kan bidrage internationalt.«

»Med slutningen på den kolde krig er der blevet åbnet nye muligheder for det nordiske samarbejde.«

Thorvald Stoltenberg

Blev enden på den kolde krig begyndelsen til en ny epoke i det nordiske samarbejde? Svækkes det traditionelle nordiske samarbejde samtidig med at helt nye samarbejdsmuligheder åbnes? Er vi i stand til at gribe de nye muligheder?

I juni 2008 gav de fem nordiske udenrigsministre mig opgaven at udarbejde en rapport om det nordiske udenrigs- og sikkerhedspolitiske samarbejde, og jeg afleverede min rapport i februar 2009. Jeg vil ikke her gengive alle 13 forslag i min rapport. Min rapport er på lidt over 30 sider, og jeg regner med, at de som deltager i debatten om rapporten har tid til at læse forslagene.

Jeg vil derimod bruge denne lejlighed til at sige lidt om den tænkning, der ligger bag rapporten og bruge forslagene i rapporten til at illustrere den.

Opgaven fra udenrigsministrene gav mig en god anledning til at tænke de ovennævnte spørgsmål igennem, og jeg ønsker at indlede denne artikel med mine svar på disse spørgsmål: Ja, jeg tror, at der er ved at ske noget grundlæggende med det nordiske samarbejde. Mens meget af det traditionelle nordiske samarbejde vil blive udfaset, åbnes der samtidig for et nyt nordisk samarbejde.

Det nordiske samarbejde, som min generation er vokset op med, var på mange måder indadvendt. Det var et samarbejde mellem de nordiske samfund og i mindre grad et samarbejde mellem regeringerne. Det var et samarbejde med tusindvis af aktører fra et stort antal organisationer – fra fagbevægelserne og de politiske ungdomsorganisationer til de mest besynderlige interesseorganisationer. Samarbejdet var demokratisk, bredt og folkeligt. Det var jo det, vi kunne lide ved det nordiske samarbejde.

I dag taber dette traditionelle nordiske samarbejde terræn, og vi er vidner til en udvikling, hvor det europæiske er ved at overtage det nordiske. I 1950'erne var vi europæiske pionerer. Vi fik pasfrihed og et fælles arbejdsmarked i Norden længe før, man fik det i en europæisk sammenhæng. Sådan er det ikke længere.

Denne udvikling tog fart med afslutningen af den kolde krig. Sverige og Finland blev medlemmer af EU, Island og Norge blev tilknyttet via EØS-aftalerne. EU blev det vigtigste apparat i forbindelse med udformning af regelværk og retningslinjer, og dette var især tydeligt på det økonomiske område. Meget af det, som de nordiske lande ikke kunne blive enige om i nordisk sammenhæng blev nu gennemført via EFTA og EU. I dag ser vi, hvordan de europæiske mødesteder er blevet vigtigere end de nordiske, også for os i Norden.

Samtidig med, at det europæiske suger kraft ud af det traditionelle nordiske samarbejde, åbnes der for nye muligheder. Det gælder blandt andet for samarbejdet inden for sikkerheds- og udenrigspolitikken.

Dette er nyt. Efter at forhandlingerne om et nordisk forsvarsforbund brød sammen i 1948/49, valgte de nordiske lande forskellige sikkerhedsløsninger. Dette medførte, at alle spørgsmål, som handlede om militært samarbejde eller sikkerhedspolitik, blev trukket ud af den officielle nordiske dagsorden. Det var kort sagt utænkeligt, at de nordiske lande åbent skulle samarbejde om sikkerhedspolitiske og militære spørgsmål.

Jeg husker tydeligt fra min tid som forsvarsminister, og senere som udenrigsminister, hvordan vi var yderst forsigtige med at bringe sådanne spørgsmål på bane. Som udenrigsminister valgte jeg i 1992 at fremlægge en udenrigspolitisk redegørelse i Nordisk Råd. Det var dengang noget helt nyt.

Det betyder selvfølgelig ikke, at det nordiske samarbejde var uden betydning for de nordiske landes sikkerhed i denne periode. Samarbejdet var vigtigt for sikkerhedsudviklingen i Norden. Det illustreres eksempelvis af Finlands situation. I mellemkrigstiden opfattede mange nordmænd Finland som et baltisk land på linje med Estland og Letland. Men det ændrede sig under den kolde krig, ikke mindst fordi finnerne aktivt arbejdede sig ind i det nordiske samarbejde. Der er også andre eksempler på, hvordan det nordiske samarbejde i sig selv bidrog til stabiliteten i området.

Med slutningen på den kolde krig er der blevet åbnet nye muligheder for det nordiske samarbejde. Men det er ikke nok, at der åbnes nye muligheder. Vi skal også gribe mulighederne. Det var et vigtigt skridt på vejen, da de fem nordiske udenrigsministre i juni 2008 blev enige om at iværksætte en undersøgelse af et nordisk udenrigs- og sikkerhedspolitisk samarbejde.

De fem udenrigsministre var ikke alene om at se de nye muligheder. De nordiske forsvarsschefer så tidligt de muligheder, som lå i et nordisk samarbejde om militære spørgsmål. I modsætning til udenrigsministrene, som tænkte politisk, havde forsvarsscheferne imidlertid et økonomisk udgangspunkt for deres idéer.

Forsvarsscheferne stillede spørgsmålet, om små lande som de nordiske fortsat ville have råd til at opretholde et moderne forsvar. Moderne forsvarsteknologi er ved at blive meget dyrt, og det medfører, at man må reducere størrelsen af de militære enheder. Det kan igen medføre, at både enhederne og de faglige miljøer, som er knyttet til dem, bliver så små, at der ikke længere er nogen pointe i at opretholde dem. De kommer under den kritiske masse.

En illustration af problematikken: Norge har i dag seks ubåde og Sverige har fem. På et tidspunkt skal de erstattes af nye, og det vil blive en tung økonomisk byrde at anskaffe nye både og simulatorer, samt at uddanne fagfolk. Så kan vi enten

gøre som Danmark og simpelthen afskaffe hele ubådsstyrken, eller også kan Norge og Sverige samarbejde om anskaffelser, uddannelse og vedligeholdelse. Sidstnævnte alternativ kan gøre det muligt at opretholde en ubådsstyrke.

Dette illustrerer en tendens, hvor små lande, og efterhånden også mellemstore lande, vil blive stillet over for valget om at samarbejde militært med deres naboer eller give afkald på et moderne forsvar med de politiske følger dette kan have. Det var denne logik, der lå bag, da de norske og svenske forsvarsschefer, og senere også den finske, gik ind for et nordisk militært samarbejde.

Udspillet fra forsvarsscheferne var vigtigt, da udenrigsministrene bestemte sig for at undersøge mulighederne for et nordisk samarbejde om udenrigs- og sikkerhedspolitikken. Jeg har en fortid som forsvarsminister og var imponeret over forsvarsschefernes evne til at tænke nyt og se fremad. Jeg er enig i, at nordisk forsvarssamarbejde sandsynligvis vil videreudvikle sig ved egen kraft. Der findes simpelthen intet godt alternativ for de nordiske lande. Og får vi et mere vidtgående nordisk forsvarssamarbejde, så vil det drive et nordisk sikkerhedspolitisk samarbejde frem. Omvendt vil et nordisk sikkerhedspolitisk samarbejde virke stimulerende på et nordisk forsvarssamarbejde.

Mit generelle udgangspunkt er, at de nordiske lande i fællesskab må tage et større ansvar for deres egen sikkerhed. Kun på den måde kan de sikre deres egne interesser og en regional stabilitet i nord.

I praksis betyder dette, at de nordiske lande i fællesskab skal tage et større ansvar for deres egne nærområder.

Jeg er ikke bange for, at de nordiske lande skal blive udsat for militære angreb. Men jeg mener, at de nordiske lande har en interesse i at bidrage til opbygningen af tillid og således markere en aktiv tilstedeværelse i de nordiske nærområder.

På den måde kan de både bidrage til at skabe stabilitet i deres egne nærområder og modvirke, at disse områder bliver opfattet som andres interesseområde – altså et område, hvor andre sædvanligvis erhverver sig rettigheder.

Der er ikke noget nyt i, at jeg ønsker, at de nordiske lande i fællesskab skal tage ansvar for stabiliteten i deres nærområder. Det bygger på en udvikling som tog til, da den kolde krig sluttede.

I 1992 lancerede vi fra norsk side Barentssamarbejdet. I dette samarbejde lagde vi stor vægt på at trække de andre nordiske lande med, og resultatet blev et nordisk-russisk samarbejde på tværs af den nordlige grænse. Sammen gav vi et bidrag til opbygningen af tillid i et område, som havde været en front mellem to militære alliancer under den kolde krig.

Østersøsamarbejdet og det nordiske engagement i de baltiske lande i 1990'erne er også gode eksempler på, hvordan de nordiske lande tog udfordringerne i

nærområderne alvorligt. Både Island og Norge engagerede sig aktivt i dette på trods af, at de ikke ligefrem kan betegnes som Østersølande.

Jeg mener, at dette nordiske nærområde-engagement i øst og syd nu skal udvides til havområderne mod vest og nord. I min rapport fremlægger jeg flere konkrete forslag til, hvad vi bør gøre. Et af de vigtigste forslag – i hvert fald som jeg ser det – er, at de nordiske lande i fællesskab tager ansvaret for overvågningen af luftrummet over Island.

Udgangspunktet er år 2006. Dengang trak amerikanerne sig ud af Keflavik, og alt tyder på, at dette er en permanent beslutning.

Få dage efter tilbagetrækningen påbegyndte russiske bombefly en regelmæssig patruljering omkring øerne. Flyene holdt sig uden for islandsk luftrum og gjorde derfor ikke noget forkert. Men det skabte ubehag, da islændingene fik at vide, at de bare måtte vænne sig til den nye situation.

Nu ser jeg naturligvis ingen fare for et militært angreb på Island – det er ikke problemstillingen i dag. Den vigtigste pointe er, at den russiske tilstedeværelse omkring Island ikke må blive så dominerende, at andre lande begynder at opfatte dette, som et område, hvor Rusland har en speciel stilling og hvor russiske interesser derfor skal tillægges særlig vægt.

I kraft af en nordisk overvågning af luftrummet over Island, kan vi få gang i en udvikling, hvor de nordiske lande i fællesskab tager ansvaret for dette luftrum.

Det er efter min mening i alle de nordiske landes interesse, at der markeres en nordisk tilstedeværelse i havområderne omkring Norden. Vi ønskede ikke at Østersøen skulle fremstå som en russisk 'indsø' under den kolde krig. På samme måde ønsker vi ikke i dag, at nogen stormagt skal have særstatus i de nordiske havområder.

Der er tale om enorme havområder, og smeltningen af is gør dem endnu større. Åbningen af søveje mellem Stillehavet og Atlanterhavet via Arktis gør områderne mere relevante. Det er ikke let for ét nordisk land at sikre tilstedeværelse og overvågning – det er lettere, hvis alle de nordiske lande samarbejder og slår deres resurser sammen.

Hvis omverdenen skal tage vores rettigheder og vores ansvar for kyststaterne alvorligt, skal vi have kendskab til, hvad der sker i disse områder. Den første opgave bliver derfor at få kendskab til dette. Det er en opgave, som vi kan løse sammen.

I Norge har vi for nylig sat gang i arbejdet med at opbygge et integreret havovervågningssystem (Barents Watch). Jeg har foreslået, at Island og Danmark inviteres til at deltage i arbejdet, og at der bygges et tilsvarende system for Østersøen. Et sådant nordisk system kan også blive en pionér i EU og kimen til et fremtidigt integreret europæisk havovervågningssystem.

Mens overvågningen af luftrummet over Island kan blive det første skridt i retning af, at vi i fællesskab tager ansvar for vores eget luftrum, kan Barents Watch blive det første skridt i retning af, at de nordiske lande tager ansvar for de nære havområder.

I en senere fase foreslår jeg, at kystvagtsfartøjer fra de nordiske lande regelmæssigt kan patruljere sammen. Og jeg mener, at vi også må overveje at udvikle nordiske amfibiske styrker, som kan operere i havområderne og som også kan bruges i de arktiske områder. På denne måde får vi nordiske instrumenter, som både har en praktisk og ikke mindst en politisk-symbolisk funktion. De udtrykker en nordisk solidaritet.

Det sikkerheds- og udenrigspolitiske samarbejde, som jeg foreslår, er et samarbejde mellem de nordiske regeringer om nordiske spørgsmål. Det er i mindre grad et samarbejde, hvor de nordiske lande i fællesskab udformer deres syn på problemer og konflikter i andre dele af verden.

Det betyder dog ikke, at jeg foreslår et indadvendt sikkerhedssamarbejde. Hvis udenrigspolitik og sikkerhedspolitik bliver en del af vokabularet i det nordiske samarbejde, vil det nordiske samarbejde blive mere relevant for forholdet til Nordens omgivelser. I det nye nordiske samarbejde vil man ikke bare styrke Norden, men også se på, hvordan Norden kan bidrage internationalt.

De nordiske lande har en lang tradition for at engagere sig i fredsopgaver, ikke mindst i FN-regi. Dette kom blandt andet til udtryk i forbindelse med etableringen af en indsatsstyrke for FN (Shirbrig), som blev nedlagt fordi FN ikke brugte den.

Det ville imidlertid være en fejl, hvis de nordiske lande nu afviser at bidrage til FN's styrker. Jeg har derfor taget denne stafetpind op og set nærmere på, hvilke kapaciteter FN og det internationale samfund vil få brug for i de kommende år og hvilke særlige forudsætninger de nordiske lande har for at bidrage.

Jeg er efter mange samtaler, ikke mindst i FN-miljøet, kommet frem til, at der vil blive behov for stabiliseringsstyrker, som kan sættes ind med FN-mandat i lande, som er præget af stor indre uro eller andre kritiske situationer. I sådanne situationer er der behov for militære styrker, som kan rykke ind og skabe ro og stabilitet, før man sender civile ind med henblik på humanitære opgaver, genopbygning af samfundsinstitutioner (politi, dommere, fængselsbetjente og valgobservatører) og bistand.

I sådanne situationer er der både brug for militære kapaciteter og civile kapaciteter. Det er der ikke noget nyt i. Det nye er, at vi er blevet mere opmærksomme på behovet for militære/civile kapaciteter, som er uddannet sammen og som derfor fungerer godt sammen. Det illustreres af indsatsen i Afghanistan, og vi skal bruge erfaringerne herfra for at blive dygtigere.

Mange mener, at de nordiske lande har særlige forudsætninger for at skabe

sådanne samspil. Vi har i Norden en lang erfaring og måske også en kultur, som gør, at et sådant samarbejde bliver lettere. Men dette er på ingen måde enkle spørgsmål hos os. Også i de nordiske lande er det vanskeligt at etablere et godt samarbejde mellem humanitære organisationer og militære enheder ved internationale operationer. Jeg vil alligevel foreslå, at de nordiske lande slår deres ressourcer sammen og etablerer en nordisk stabiliseringsstyrke med fire komponenter: En militær, en humanitær, en samfundsopbyggende og en bistandsmæssig komponent.

Som tidligere nævnt, vil jeg ikke gennemgå alle mine 13 forslag. Alligevel vil jeg medtage et forslag, som har haft en fremtrædende placering i debatten.

Jeg foreslår, at de nordiske regeringer udformer en nordisk solidaritetserklæring. Der vil være tale om en politisk viljeserklæring, som viser, at vi er indstillet på at hjælpe hinanden i forbindelse med kriser.

Der er også en anden grund til, at vi gradvist bør udvikle denne form for sikkerhedspolitiske solidaritetserklæringer. Det er svært at skabe et samarbejde om at udvikle de nordiske militære kapaciteter, hvis vi ikke på det politiske niveau har afklaret, hvordan vi skal bruge disse i en krisesituation.

Der har været skepsis i forhold til en sådan solidaritetserklæring – faktisk uden at man har diskuteret, hvad den skal indeholde.

Nogle mener, at NATO-landene skal begrænse sig til den garanti, som findes imellem medlemslandene. Men jeg mener ikke, at der er noget i vejen for, at et land kan indgå flere solidaritetserklæringer med forskellige lande. For eksempel er der ingen, som finder det unaturligt, at USA indgår solidaritetserklæringer med flere lande og grupper af lande.

En anden ofte brugt indvending mod rapporten er, at det nordiske samarbejde ikke kan kombineres med et medlemskab af EU eller NATO. EU og NATO kan simpelthen ikke kombineres med det nordiske sikkerhedssamarbejde, så længe alle ikke er medlemmer af EU og/eller NATO, hedder det.

I organisationer, hvor medlemstallet er stigende og stort, vil det være næsten umuligt at hindre, at nogle lande snakker mere sammen end andre. I EU har dette medført, at Middelhavslandene taler om et gensidigt samarbejde. Det samme gør landene omkring Østersøen og i nogle sammenhænge også de østeuropæiske medlemslande. Der er en lignende tendens i NATO, den er dog ikke lige så stærk. Udviklingen hænger sammen med, at interesserne bliver forskellige. Hvis antallet af medlemmer er stort nok, kan det næppe undgås at der dannes regionale grupperinger inden for organisationerne.

Desuden ser vi, at både EU og NATO etablerer et omfattende net af aftaler med tredjelande. NATO siges at have omkring 80 aftaler. Disse to faktorer bidrager i sig selv til at legitimere et nærmere politisk samarbejde mellem de nordiske lande.

Men hvad så med vanskelighederne? Hvilke forhold vil modvirke et nordisk samarbejde om sikkerheds- og udenrigspolitikken.

Der ligger mange hindringer i vores traditionelle syn på sikkerhed og de mentale bindinger det skaber. I 1990'erne var det ikke altid let at få islændinge og nordmænd til at forstå, at begivenhederne i Østersøen også angik deres sikkerhed.

Med rapporten ønsker jeg, at tegne et nyt mentalt sikkerhedskort for Norden og lægge de rester fra den kolde krig, som stadig genspejles i dagens debat, bag mig.

Jeg tror, at dette nye kort vil vinde indpas. Vi kan for eksempel nu se, at Finland og Sverige viser interesse for arktiske spørgsmål.

Alligevel er vi nødt til at være realister. Det kan blive svært at få alle de nordiske lande med på de nye forslag. Det er grunden til, at jeg mener, at to eller tre lande kan påbegynde nye oplæg uden at vente på de andre. Så kan de andre komme senere, når de mener, at tiden er inde.

Jeg mener, at det vigtigste i forbindelse med mine forslag er, at de medfører, at der bliver sat processer i gang.

Så kan det godt være, at de en gang i fremtiden fører til helt andre ordninger end dem jeg foreslog. Det første skridt er en åben og fri meningsudveksling. Derfor er Nordisk Ministerråds og Nordisk Råds Årbog 2009 specielt vigtig.

THORVALD STOLTENBERG

Oslo, den 28. oktober 2009

THORVALD STOLTENBERG er født 1931. Han har været forsvarsminister 1979–1981 og udenrigsminister 1987–1989 og 1990–1993. Stoltenberg har desuden været Norges ambassadør ved FN 1989–1990 og FN's flygtningehøjkommissær fra 1990–1993. Det bragte ham i 1993 til posten som FN's særlige udsending til det tidligere Jugoslavien. Fra 1996 til 1999 fungerede han som Norges ambassadør til Danmark, og fra 1999 til 3. oktober 2008 var han præsident for Norges Røde Kors. Stoltenberg er den eneste, der har beklædt posten i tre perioder.

Sammen med Knut Frydenlund og Johan Jørgen Holst regnes Stoltenberg for at være arkitekten bag Arbeiderpartiets udenrigspolitiske linje fra 1976 til 1994. Han er far til Jens Stoltenberg (født 1959), der har været Norges statsminister siden 2005.

I

»Jeg siger det højt. Glem alt om mini NATO. Den tanke døde med ideen om et nordisk forsvarsforbund, da Stauning sagde, at han ikke ville være Nordens lænkehund.«

»Arktis har ikke ordnede forhold. Det kan blive en farlig skueplads, som skildret i filmen Jagten på røde oktober med Sean Connery.«

UFFE ELLEMANN-JENSEN

—

—

—

—

—

—

—

—

DET NORDISKE OMRÅDE KAN BLIVE EN FARLIG SKUEPLADS

1

Mette Fugl interviewer Danmarks forhenværende
udenrigsminister, Uffe Ellemann-Jensen

Et mørkegråt efterår har næsten lukket for udsigten til Sverige. Men fra Uffes varme, danske stue kan vi skimte Øresund i oprør. Det er tyve år siden, at muren faldt, og inspireret af festen i Berlin og med euforien i kroppen kan jeg ikke lade være med at spørge: „*Nu behøver du vel ikke længere at sidde her og holde øje med fjendtlige ubåde?*“

Den tidligere udenrigsminister svarer: „Det kan man aldrig vide.“ Han tøver og siger: „Måske ikke.“

– Det skal så herefter vise sig, at ordet „måske“ fylder meget lidt i Uffe Ellemann-Jensens engagement. Han er generelt klar i mælet. Også da vi lige vender spørgsmålet, om fornemmelsen af broderskab er ægte. Om den nordiske samhørighed og de fælles værdier er mere end nostalgi?

– For mig er der noget helt særligt ved det nordiske. Det bedste jeg ved, er at rejse i Norden om sommeren. Vi søger kun mod varmere egne, når klimaet tilsiger der. Jeg læser nordisk litteratur på originalsproget – ikke lige finsk og islandsk – men ellers. Jeg føler klart et større familieskab med nordiske politikere end med andre europæere. Det er et meget nært følelsesmæssigt forhold. Jo, vi er forskellige. Men det er danskerne jo også indbyrdes.

Så for dig er det ikke tabu at tale om nordisk forsvars- og sikkerhedspolitik?

– Nej. Jeg har argumenteret for det i årevis. Men – og det er en vigtig pointe – man skal forstå, at nøglen til et tættere nordisk samarbejde ligger inden for rammerne af et større samarbejde i NATO og EU. Hvis det skal give mening, så kræver det, at Finland og Sverige kommer med i NATO. Island og Norge skal med i EU. Og Danmark skal af med de absurde undtagelser, vi har i EU-samarbejdet. Især undtagelsen fra det militære samarbejde.

Man kan godt sige, at de nordiske lande har forskellige løsninger på sikkerhedsområdet i dag. Der er nogle formaliteter, der gør det vanskeligt. Men vi går alligevel i samme retning. Et strålende eksempel er Nordic Battle Group etableret inden for EU-samarbejdet. Sverige, Finland, nogle baltiske lande og det neutrale Irland er på listen. Og Danmark? Glimrer ved sit fravær. Her bliver det tydeligt illustreret, at forsvarsforbeholdet er forrykt.

Hvor i Stoltenberg-rapporten finder du særlig inspiration? Og er der forslag, der får dig til at sætte hælen i?

– Han har ret i, at hele det nordiske område får en stadigt større geopolitisk betydning. Også derfor er det afgørende, at vi rykker tættere på hinanden. Lad mig holde mig til et eksempel. Han rammer plet, når det gælder det arktiske område. Vi har erklæringen om, at de arktiske randstater skal bruge international lov og ret. Det sagde russerne også ja til, og det er helt fint. Men vi kommer ikke uden om, at der er forskellige opfattelser af, hvordan hele FN's havretssystem skal anvendes. Det kan blive dramatisk, hvis der opstår et sikkerhedspolitisk vakuum. Meget dramatisk. Det skal de nordiske lande sammen forhindre. Danmark og Norge skal arbejde tæt sammen med god støtte fra Island, Sverige og Finland. Men vi skal sandelig også i tæt dialog med NATO-partnere som Canada og USA. Vi skal sikre, at de grænsedragningsuenigheder, der eksisterer, finder en løsning i det internationale retssystem. Fuldstændig som da Danmark og Norge før anden verdenskrig i fred og ro og dyb uenighed ordnede spørgsmålet om Østgrønland ved domstolen i Haag. Sådan skal det gøres.

Problemet opstår, når du har med spillere som Rusland at gøre – for at sige det rent ud. Russerne tror, at inter-national politik er et nulsumsspil. A zerosum game. Så for det nordiske område gælder det om at have den robuste placering, der gør det muligt at løse problemerne i retssystemerne. Der er nogen, der siger, at vi skal undgå oprustning i Arktis. Ja, men der må heller ikke blive et tomrum. Og når vi er vidne til, hvad russerne laver med bombefly, der bevæger sig ganske tæt på Norge, Island og Estland, understreger det behovet for, at vi i Norden skal være der sammen. Arktis har ikke ordnede forhold. Det kan blive en farlig skueplads, som skildret i filmen *Jagten på røde oktober* med Sean Connery.

Så kom der lige en ubåd forbi. Igen? Og et strejf af kold krig? Thorvald Stoltenberg spørger i sin indledning, om slutningen på den kolde krig er begyndelsen til en ny epoke for det nordiske samarbejde. Men Uffe, du er og bliver en koldkriger?

– Det er den sædvanlige reaktion. Jeg er realist. Må jeg en lille smule sarkastisk understrege, at det da ville være manglende respekt for Rusland, hvis vi bare sagde, at det var helt i orden, når landet provokerer med fly og militærøvelser. Vi kan da heller ikke bare nikke, når russerne laver et stunt med at føre naturgasledninger uden om de lande, de gerne vil lægge pres på. De foretager sig noget, der er utrolig kostbart. Det ville være billigere at reparere landlinjerne. Forstår du, jeg viser dem respekt ved at sige, at der er visse ting, vi ikke vil finde os i. De skal ikke prøve at splitte os. Og de skal ikke blande sig i, hvilke alliancer selvstændige lande i Europa ønsker at indgå i.

Skal Norden ikke se Rusland som en samarbejdspartner snarere end et billede på fjenden?

– Jeg vil ikke kalde Rusland fjenden. Men i Europa i dag vil vi ikke have såkaldte interessesfærer. Små og store lande har fælles rettigheder og fælles pligter. Men de spilleregler bryder russerne. I vores eget nærområde Baltikum og i Ukraine forsøger Rusland klart at skabe interessesfærer. Også selv om de baltiske lande er med i både NATO og EU. Netop de lande skal drages ind i samarbejdet. Her er der brug for en massiv nordisk indsats. Og som Stoltenberg er inde på: et samarbejde om fredsbevarende styrker. Vi skal hjælpe dem med at demokratisere og udvikle disse landes eget forsvar.

Nordens store opgave er at stå sammen for at presse NATO til den form for contingency planning, som vi havde under den kolde krig for Danmark. Altså planlægning for tilførelse af tropper og forstærkninger. Det savner jeg i dag for de baltiske lande. Norden kan og skal samarbejde om at få NATO til at skabe tryk og stabilitet i de lande, der historisk set har al mulig grund til at være skrækslagne, når Rusland provokerer. Det giver styrke, hvis vi i Norden maser på for at bekæmpe den naivitet, der desværre trives over for Rusland. Også hvis vi taler om energipolitik. Farvandene i det nordiske område spiller en meget stor rolle for transport af russisk energi, især naturgas. Lad mig lige nævne den naturgasledning, som Danmark af uransagelige årsager var det første land til at give grønt lys for på bunden af Østersøen. Rusland har været dygtig til at korrumpere – og det må du gerne skrive – vestlige politikere som fx en tidligere tysk forbunds-kansler. Det er et projekt, der giver russerne mulighed for at lege del og hersk med energivåbenet. Vi i Norden er igen nødt til at stå sammen og skubbe EU til at etablere en fælles energipolitik og et fælles indre marked for naturgas for at forhindre, at små lande i øst og Baltikum bliver spillet ud mod os andre.

Vi er jo ikke med i de samme foreninger. Du tror, at vi ender samlet i NATO og EU, og at det er inden for de rammer, at de nordiske lande kommer til at betyde noget. Er det en god ide at bygge sine analyser på ønsketænkning?

– Jeg tror nu på, at det sker på et tidspunkt. Jeg har drillet min gamle ven Stoltenberg med, at jeg læser hans oplæg som den gode, gamle europæer Thorvalds forsøg på at få gennemført noget, som var kommet helt af sig selv, hvis Norge havde stemt anderledes. Det havde han jo selv håbet på. Hans forslag er et forsøg på at komme uden om de formelle blokader. Meget hæderværdigt.

Meget apropos ønsketænkning? Eller hvordan ser du på samme Thorvalds tanker om en fælles nordisk solidaritetserklæring?

– Her går han helt forkert. Jeg har meget svært ved at se, hvad vi skal med den, når vi har NATO-pagtens artikel 5. Det vil ikke føre til noget. Og så hører jeg til den nordiske stamme, hvor vi efter min mening ikke behøver at lave den slags højtidelige erklæringer. Her i Norden ved vi, hvor vi har hinanden. Her er en mand en mand og et ord et ord. Jeg siger det højt. Glem alt om mini NATO.

Den tanke døde med ideen om et nordisk forsvarsforbund, da Stauning sagde, at han ikke ville være Nordens lænkehund.

Stauning sagde også, at risikoen ved et nordisk forsvarsforbund var, at man kunne gøre andre mistænksomme?

– Ja, og han tænkte godt nok på Tyskland. Jeg ved godt, hvem man tænker på i dag. Vi får ikke et godt samarbejde med russerne, hvis vi taler dem efter munden. Jeg tror tværtimod, at de får respekt for os, hvis vi siger, hvad vi mener. Hvis vi gør det klart for dem, at de har brug for os – og at vi har brug for dem.

En del af denne øvelse går også ud på at tænke frem til 2049. NATO fylder 100 år. Hvordan ser der ud i din krystalkugle?

Uffe Ellemann-Jensen holder en ukarakteristisk pause. Hans blik søger ud af vinduet. Vi kan stadig ikke se Sverige. Endelig siger han: „Til den tid er jeg 108 år.“ Jeg inviterer ham med til min 100 års fødselsdag netop i 1949. Han takker og truer med at komme, fordi vi formentlig bliver langt over hundrede. Og så bliver han alvorlig.

– Den verden, du ser til den tid, er en verden, hvor der er sket vældige magtfor-skydninger i det globale billede. Hvor det vi kalder vesten – ikke mindst Europa – vil være sakket relativt bagud. Vi har de sidste par år set en vældig acceleration i bevægelserne i retning af, at Asien kommer til at fylde mere og mere. Indien og Kina. Det vil sige, at de vestlige værdier, som vi tit har en naiv forestilling om, at resten af verden brænder efter at kopiere, vil være omfattet af en større eksklusivitet, end de er i dag. Så vi vil alt andet lige have en lidt mindre indflydelse på, hvordan kloden udvikler sig. Jeg ved ikke, om vi kan ændre retningen. Men europæerne har en interesse i at forsøge. Svaret på det er at udvide det europæiske samarbejde. Her kan de nordiske lande yde igen. Ved at styrke det nordiske samarbejde, kan vi få maksimal indflydelse. Jeg understreger, at det skal ske inden for en større ramme. Vi skal optræde sammen i et europæisk fællesskab og i NATO.

UFFE ELLEMANN-JENSEN er en af nyere tids mest markante politikere. Han var Danmarks udenrigsminister fra 1982–1993 og en af landets længst siddende udenrigsministre. Han var formand for partiet Venstre fra 1984–1998 og præsident for Det Europæiske Liberale Parti (ELDR) fra 1995–2000. Uffe Ellemann-Jensen er uddannet cand.polit. på Københavns Universitet.

Efter han forlod folketinget i 2001, har Uffe Ellemann-Jensen delt sin tid imellem internationale aktiviteter – som aktivt bestyrelsesmedlem i danske og internationale virksomheder – og at skrive. Han har skrevet adskillige bøger om økonomi og politik, og hans *Din egen dag er kort* blev en bestseller i Danmark.

METTE FUGL er dansk journalist og er ansat på DR Nyheder som udenrigskorrespondent i Bruxelles. Hun er en af sin generations absolut førende journalister og har brugt sine evner inden for næsten enhver gren af journalistikken. Mette Fugl har dækket alle de tunge områder på udenrigsstoffet for TV-Avisen, og siden 1992 har hun rapporteret fra Bruxelles med særligt fokus på EU og NATO-spørgsmål. Mette Fugl udgav i 2008 erindringsbogen *Er vi de eneste normale her*, som hun har skrevet sammen med journalistkollegaen Karen Thisted.

»Selvom EU og NATO har udtjent deres funktioner om 40 år, så gælder de samme dommedagsprofetier ikke for FN.«

»Kun en jernhånd kan kontrollere en kæmpe. Hvis den slipper grebet tager diversiteten snart over.«

ELISABETH REHN

—

—

—

—

—

—

—

—

Yrsa Grüne interviewer

Finlands tidligere forsvarsminister Elisabeth Rehn

YRSA GRÜNE: *Den septemberdag Finlands tidligere forsvarsminister Elisabeth Rehn – verdens første kvindelige forsvarsminister – og jeg slår os ned for at begynde vores rejse ind i den nordiske fremtid, ligger isen stadig fast omkring Arktis. Men vi har fået opgaven at rejse ind i det ukendte og bevæge os 40 år frem i tiden.*

ELISABETH REHN: Til den tid har EU nok udspillet sin rolle. Men nationalitetsfølelsen har vokset sig stærkere, selv om den måske ser anderledes ud og følger grænserne for større regionale enheder end de lande vi har i dag, siger Elisabeth Rehn. Men Finland vil stadig være Finland, og Åland har stadig sin stilling, tilføjer hun.

Det er let at følge hendes tankegang. Man behøver blot at tage Sovjetunionen som eksempel. Når en stat eller en føderation vokser sig alt for stor, opstår der flere og flere kompromisser mens utilfredsheden tager til fordi, ingenting rigtig tilfredsstiller nogen længere. Kun en jernhånd kan kontrollere en kæmpe. Hvis den slipper grebet tager diversiteten snart over.

Elisabeth Rehn anser freden for at være hovedargumentet for hele EU's eksistens. Som et led i dette følger unionen en linje som går ud på at tage hele Europa i sin favn. Det fungerer muligvis i en vis periode som en forenende forbindelse mellem landene i Europa som hørte til forskellige blokke i så lang tid. Men problemfrit er det ikke. I sin iver efter at omfavne Europa så EU gennem fingrene med eksempelvis Rumæniens og Bulgariens medlemskab.

PROBLEMATISK SOLIDARITETSKLAUSUL

Og NATO?

– Jeg tror, at NATO vil gå samme skæbne i møde som EU. Jeg tror snarere at løse, regionale samarbejdsformer kommer til at erstatte den atlantiske alliance. Norden kommer til at være et af de områder, som vil have en sådan samarbejdsform, også militært.

Men Elisabeth Rehn tror ikke på et fælles nordisk forsvar. Det ville blive alt for svært at træffe beslutninger. Den solidaritetserklæring, som Stoltenberg efterlyser i sin rapport er også problematisk. For det første er tre af de nordiske lande med-lemmer af NATO og omfattes allerede af NATO-traktatens artikel 5. Så længe NATO eksisterer, er spørgsmålet hvordan en nordisk musketerparagraf skulle tolkes – og i hvilken udstrækning NATO-lande uden for Norden kunne blive berørt af en nordisk solidaritetsklausul, hvis et af de nordiske NATO-lande skulle blive involveret i et konflikt, som berører et nordisk land, som ikke er medlem af NATO.

Men i et mere snævert tidsperspektiv ser det anderledes ud. Så længe NATO består, vil den nordiske stemme ved NATO's møder endda være stærkere hvis Finland, Sverige, Norge, Danmark og Island kunne danne et slags 'mini-NATO' inden for den atlantiske alliance. Nogle gange fremføres det argument at man ikke kan springe på et tog som er i bevægelse – det vil sige, at Finland ikke kan indsende en ansøgning om medlemskab før man ved, på hvilken måde NATO vil udvikle sig. Det argument holder ikke. Udviklingen kan påvirkes, men kun indefra. Det samme gælder for EU.

Men en ny altomfattende europæisk sikkerhedsorganisation, som Rusland har foreslået, tror hverken Elisabeth Rehn eller jeg på.

Samarbejde når det gælder anskaffelser til militæret i de nordiske lande er ifølge Stoltenberg-rapporten en forudsætning for at opretholde et pålideligt forsvar. Den avancerede teknologi bliver dyrere og dyrere samtidig med at bevillingerne til forsvaret i de nordiske lande bliver mindre og mindre.

Den indsigt eksisterer sikkert på det teoretiske plan. Men i praksis har det vist sig at være svært at blive enige om anskaffelserne.

– Tag for eksempel det fællesnordiske helikopterprojekt. Det lykkedes for Finland, Sverige og Norge at blive enige om at købe helikoptere af typen NH-90 – men alle ville have deres egen version af den hvilket medførte meget forsinkede leverancer. Danmark valgte en helt anden helikoptertype.

– Selv tror jeg dog, at det faktum at militært materiel bliver dyrere og dyrere kan være en drivkraft for at de nordiske lande i fremtiden anstrenger sig endnu mere for at forbedre og fremskynde beslutninger om anskaffelser og dermed også opbygge en større synergi.

En hel del har jo forandret sig siden Elisabeth Rehn var forsvarsminister i 1990–1995.

Hun påpeger at fredsaftalen efter krigen forbød Finland at indgå i et militært samarbejde med Tyskland. Efter Sovjetunionens sammenbrud erklærede præsident Mauno Koivisto, at aftalen ikke længere var gyldig for Finlands vedkommende.

Elisabeth Rehns navn forbindes også med anskaffelsen af de amerikanske Hornet-jagere (F/A-18). Men hun vil ikke tage æren alene og påpeger, at det var hende og den daværende finansminister Iiro Viinanen, som arbejdede med sagen i regeringen. Beslutningen blev taget blot et halvt år inden den økonomiske recession i begyndelsen af 1990'erne var et faktum. At hun valgte Hornet i stedet for JAS Gripen har Elisabeth Rehn aldrig fortrudt på trods af svenskernes skuffelse.

– Det havde nok været svært at forsvare valget af JAS, som styrtede ned under en prøveflyvning umiddelbart efter vores beslutning.

ARKTIS REGERER

Mentalt ligger Arktis og Ishavet i 2009 stadig næsten lige så langt væk fra finsk tankegang som månen. Stoltenbergs forslag om et øget nordisk samarbejde om Arktis affærdiges alt for let som „Norges interesse“.

– Jeg tror, at sikkerheden og sikkerhedsorganisationerne vil blive opbygget omkring havene. For os i Norden drejer det sig om Den Finske Bugt, Østersøen og Arktis, ræsonnerer Elisabeth Rehn.

– Disse to havområder udgør Nordens vigtigste sikkerhedspolitiske fundament. Stoltenberg taler også om „Baltic Watch“ og „Barents Watch“. Satellitovervågning, integreret nordisk informationsudveksling, koordinering af søredningstjenester og miljøtiltag kunne indgå i begge.

– Gas- og olieforekomsterne, som vil kunne udvindes når isen smelter, gør de arktiske have til et særdeles interessant område både økonomisk og sikkerhedspolitisk. Hertil skal lægges, at søvejene Nordøstpassagen og Nordvestpassagen kommer til at gøre transporttiden med skib en eller to uger kortere, samtidig med, at de kan benyttes af større skibe end de som nu sejler igennem Suezkanalen og Hormuzstrædet eller er nødt til at runde Afrika.

EU har hidtil manglet en strategi for Arktis, og det kan være en af forklaringerne på, at området får så forbavsende lidt opmærksomhed i den finske sikkerhedspolitik. Sådan burde det ikke være.

– Udenrigsledelsen er fokuseret på EU. Det er naturligt, men det medfører også en vis risiko for at man bliver blind eller i hvert fald er sent ude i forhold til at skabe et forum hvor man kan have indflydelse andre steder.

Det forum hvor Finland – og Sverige – kunne tænkes at have en betydning, som kunne være større end de respektive landes størrelse, er Arktisk Råd.

Rådet består af de fem nordiske lande samt USA, Canada og Rusland. Af disse lande er det kun Rusland som i sin nye sikkerhedsstrategi taler om at gas- og olieforekomsterne udgør en potentiel risiko for en militær konfrontation. Det er dog værd at huske på at 'High North' – det højeste nord – allerede nu også ligger

højt på NATO's prioriteringsliste. Der vil området befinde sig så længe NATO eksisterer.

Søveje og internationale farvande medfører søtrafik, handelsskibe og fremmede landes orlogsskibe. Samt en vis trafik under havoverfladen, påpeger Elisabeth Rehn.

– Det medfører også nye krav til havovervågning, søredning og grænseovervågning. Det stiller også store krav til miljøet, samtidig med at det udgør en god grobund for fredsbygning. For at kunne tackle disse udfordringer på en effektiv måde, efterlyser Stoltenberg et bredere nordisk samarbejde.

– Men indtil videre kigger de finske politikere mod Bruxelles. Hvilket dog ikke betyder, at der hersker et slags dødvande mod nord.

Arktisk Råd, hvis formandskab nu indehaves af Danmark, besluttede i foråret 2009 at holde møder hvert år i stedet for hvert andet. Således vil rådet helt klart øge sin politiske indflydelse.

– Det er nok nu, i 2009, at Finland skal begynde at satse på mulighederne for at få indflydelse. Om 40 år er det alt for sent, siger Elisabeth Rehn.

Hun har ret. USA, Finland og Sverige har ingen havområder inden for den snævre polarcirkel, men dog en befolkning i det arktiske område som helhed.

Vi tror begge, at Arktisk Råds betydning i 2049 svarer nogenlunde til EU's og NATO's betydning i dag. Vi udelukker ikke den mulighed, at de baltiske lande har tilsluttet sig Arktisk Råd på grund af, at sikkerhedsstrategien for Østersøen er forbundet med sikkerhedsstrategien for Arktis. Dette afhænger af de økonomiske interesser – gasledningen fra Rusland til Tyskland, som i allerhøjeste grad er et både sikkerheds- og miljøpolitisk spørgsmål samt gas- og olieforekomsterne i nord.

– Men vi skal nok ikke have alt for mange lande med i Arktisk Råd. Et intimt samarbejde – et partnerskab – med flere organisationer eller lande er derimod ikke udelukket. Måske er Kina også med som adjungeret medlem. Elisabeth Rehn lader tanken flyve.

USA OG RUSLAND

„High North and Low Tension“ – området højt mod nord, hvor spændingen er lav. Sådan lyder devisen for det arktiske område. Vi tænker over om der er tale om politiske floskler.

– Måske ikke. Ganske vist kan man ikke fornægte områdets strategiske betydning, og at det sikkerhedspolitiske aspekt fra tid til anden vil skabe problemer. Eventuelle fremtidige konflikter kommer til at handle om kontrol

over energiresurser. Men jeg tror dog, at problemerne kan løses ved hjælp af balancediplomati, siger Elisabeth Rehn.

Balancediplomati, ja. Det udtryk finder hun på, mens vi taler. Og med udtrykket mener hun, at Arktisk Råd er bedre end EU og NATO til at fungere som et tillidsopbyggende forum.

Vi kigger igen på kortet foran os. Otte lande med havområder og befolkninger inden for det arktiske område. Og adskillige lande uden for – ifølge flere oplysninger op til 60 – som gerne vil have en bid af kagen, når det gælder udvindingen af gas- og olieforekomsterne.

– For en gangs skyld har USA og Rusland jo en fælles interesse. Og det er at holde alle andre lande væk – med undtagelse af de øvrige lande i Arktisk Råd naturligvis. Om 40 år er USA og Rusland måske de bedste venner, siger Elisabeth Rehn.

Måske er det den dybt rodfæstede og generelle journalistiske skepsis, som stikker sit hoved frem. Eller også er det Ruslands og USA's forskellige syn på lande som Iran og Nordkorea som gør sig gældende. Under alle omstændigheder har jeg lyst til at tilføje, at det naturligvis afhænger af, om deres andre venner er fælles.

FN BESTÅR

– Selv om EU og NATO har udtjent deres funktioner om 40 år, så gælder de samme dommedagsprofetier ikke for FN, siger Elisabeth Rehn. Måske skyldes det, at hun har haft flere høje poster i FN, først og fremmest på Balkan – en form for loyalitet – eller måske at hun kender organisationen så godt.

– FN har sikkert været igennem strukturforandringer. Måske også Sikkerhedsrådet. Men FN består nok som den klumpfod, organisationen nu en gang er. Men det kan være godt med en klumpfod som ikke glider så let.

Hun ønsker også flere kvinder på topposter inden for FN og på topposter generelt. I Stoltenbergrapporten nævnes kvinderne ikke direkte, men Elisabeth Rehn er overbevist om, at Stoltenberg tager det for givet, at kvinder spiller en vigtig rolle i alle aspekter af sikkerhedspolitikken i Norden.

– Jeg spurgte en gang Kofi Annan (FN's tidligere generalsekretær) hvorfor han ikke udnævnte flere kvinder til topjob. Svaret var, at det i mit tilfælde var let at føre min udnævnelse igennem, eftersom jeg havde været forsvarsminister, siger hun.

Ingen af os tror, at der findes fredsbevarerende styrker længere. Vi beslutter os for at kalde dem krisehåndteringsstyrker. Vidner det om en formørket pessimisme?

Hjemme hos Elisabeth Rehn og i mit arbejdsværelse hænger den samme reproduktion af Pablo Picasso. Der er gået over 70 år siden den spanske borgerkrig og bombardementet af Guernica, men krigens ansigt er lige så grimt i dag som dengang.

ELISABETH REHN regnes som en af Finlands mest erfarne og internationalt kendte politikere. Hun sad fra 1979–94 i Riksdagen for Svenska folkpartiet og var 1990–95 forsvarsminister. 1995–96 var Elisabeth Rehn medlem af EU-Parlamentet. Rehn var fra 1995–98 FN's særlige udsending for menneskerettigheder i det tidligere Jugoslavien, og 1998–99 var hun FN's generalsekretærs særlige repræsentant i Bosnien-Hercegovina.

Siden 2001 har Elisabeth Rehn gennem UNIFEM været stærkt engageret i arbejdet for kvinders rettigheder, især i den tredje verden.

YRSA GRÜNE er født i 1948 i Helsingfors og er uddannet diplomøkonom (HD) på den svenske handelsskole i Helsingfors. Hun er lederskribent på Hufvudstadsbladet, den største svensksprogede avis i Finland og har sikkerheds- og udenrigspolitik som specialområde.

Grüne var afdelingschef for udenrigsnyheder i 1994–2003 og tog i 1994 orlov på grund af en opgave for International Røde Kors og Røde Halvmåne i Genève. Hun er med i en international nødberedskabsstyrke (Field Assessment and Coordination Team) inden for Røde Kors.

»Det er lidt ligesom familierelationer. Man er jo ikke altid enig med sin familie, men hvis noget hænder, så er den der. De nordiske lande er vores nærmeste familie, nærfamilien, Europa er storfamilien, og sådan kunne vi udvide det. Sådan er det bare.«

INGIBJÖRG SÓLRÚN GÍSLADÓTTIR

—

—

—

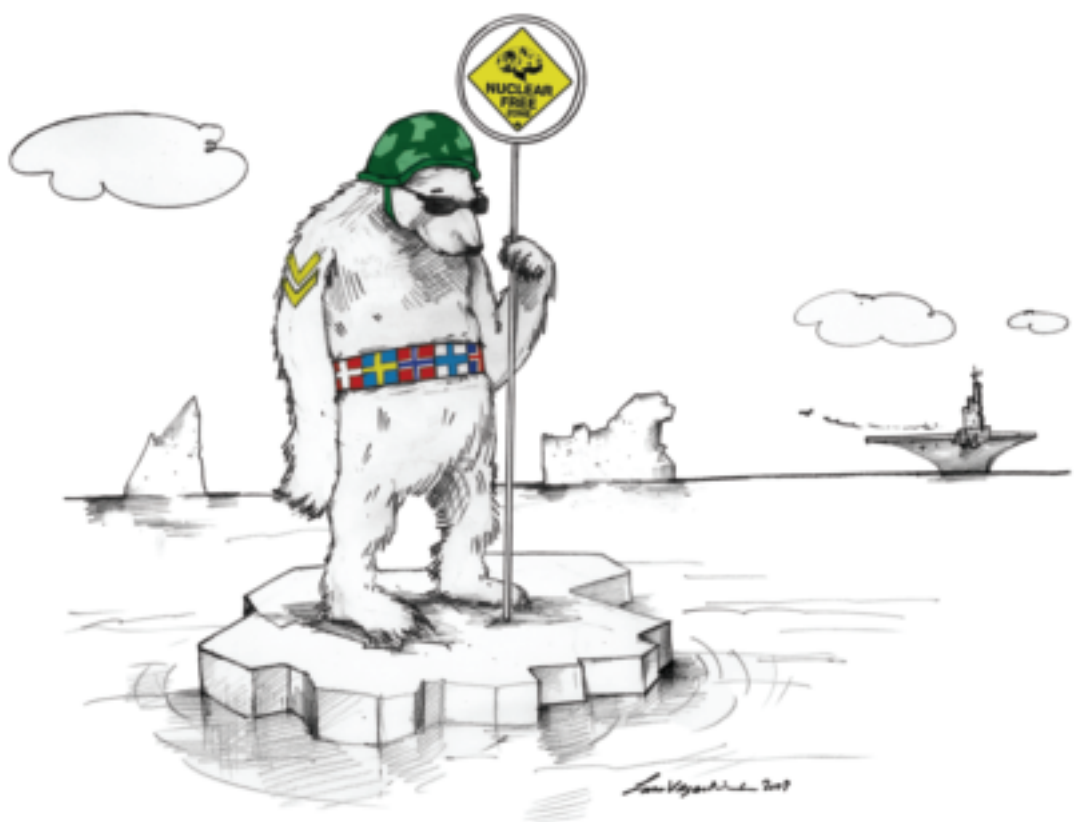
—

—

—

—

—

Bogi Ágústsson interviewer Islands tidligere
udenrigsminister Ingibjörg Sólrún Gísladóttir

Stoltenbergrapporten fra februar 2009 lægger op til et samarbejde mellem de nordiske lande inden for forsvars- og sikkerhedspolitikken, som hidtil har ligget uden for det traditionelle nordiske samarbejde. Hvad er din mening om det spørgsmål?

INGIBJÖRG SÓLRÚN GÍSLADÓTTIR: Jeg synes i høj grad, det er på tide, at folk begynder at kigge på nordisk samarbejde inden for sikkerheds- og forsvarspolitikken – et område, som for de nordiske landes vedkommende har været nedfrosset i 45 år, ja vel egentlig gennem hele koldkrigsperioden. Af en eller anden grund er der ingenting sket i de nordiske landes samarbejde på dette område til trods for den rivende udvikling, der har fundet sted, ikke mindst i Europa, siden 1990.

BOGI ÁGÚSTSSON: *Er tiden derfor kommet til at genoverveje sagen?*

– Det er i høj grad på tide at børste støvet af diskussionen på dette område. De nordiske lande har så meget til fælles her, selv om de på mange måder har forskellig historie og fortid, og selv om de politiske og psykologiske aspekter er forskellige fra land til land.

Det er alle sammen små nationer, der er ikke stor forskel på dem, hvad angår størrelse og magtposition med undtagelse af Island. Hver for sig har landene ingen stærk position, men sammen kan de gøre en forskel inden for EU, inden for NATO, inden for den Europæiske Sikkerheds- og Samarbejdsorganisation, inden for FN og flere andre steder.

Men kan man forstå Stoltenbergs seneste forslag om sammenhold over for trusler som en skitse til en egentlig forsvarsalliance, et mini-NATO?

– Efter min mening er det forslag nok ikke aktuelt. De stater, der er med i NATO, har en vis solidaritet dér. De lande der er i EU, har også en vis lignende solidaritet dér. EU har besluttet, at det enkelte land skal komme de andre til hjælp i forbindelse med terrorangreb. Så vi er alle sammen dækket ind.

Derfor tror jeg ikke, at et forsvarssamarbejde føjer noget nyt hertil, og jeg tror ikke, vi skal kigge alt for meget på dette aspekt af forsvarspolitikken. Ikke de dele, der vedrører militært forsvar.

Hvad da?

– Vi skal kigge på sikkerhedsaspektet og undersøge, hvordan vi kan arbejde sammen på sikkerhedsområdet, og hvordan vi kan specialisere os på sikkerhedsområdet.

Hvis man kigger på det ud fra regionens karakter, så kan de nordiske lande specialisere sig inden for redning til søs eller redning i forbindelse med miljøkatastrofer. De enkelte lande specialiserer sig i voksende omfang, for eksempel. Estland på datasikkerhed og Tjekkiet på de kemiske våbens felt.

Jeg tror, at de nordiske lande kan specialisere sig sammen. Man skulle i så fald overveje, hvilket udstyr det ville kræve, hvilke typer af beskyttelse det ville kræve, hvilke opgaver, der skulle varetages, og hvordan man kunne lægge dem sammen.

Vi har alle sammen interesser at pleje i Nordpolsområdet. Alt, hvad der har med havet at gøre, kan give os en særstilling, når det drejer sig om sikkerheds- og forsvarsspørgsmål inden for vores eget område.

Men vi har også andre forpligtelser. Alle de nordiske lande er bevidste om, at vi rummer bestemte livskvaliteter, et bestemt samfundssystem, som pålægger os forpligtelser.

Vi kan for eksempel specialisere os i humanitær indsats, nødhjælp, fredsbevaring, omsorg for flygtninge, udviklingshjælp og almindelig opbygning af lande – det at få etableret arbejdsdygtige regeringer. Det kan være vores opgaver på udebane.

Der er røster på Island, der siger, at de nordiske lande har svigtet Island i forbindelse med den økonomiske trussel i ICESAVE-sagen. Var der intet sammenhold dér?

– Sådan synes jeg ikke, man kan formulere det.

Hvis samarbejde på det militære område ikke er på dagsordenen, hvad så med det bilaterale samarbejde, som findes for eksempel mellem Danmark og Island inden for kystbevogtning, og andre lande, der arbejder sammen, for eksempel med indkøb af militært udstyr?

– Jeg tror, at samarbejde om indkøb af militært udstyr og materiel og instrumenter kun kan være til fordel. Alle er nødt til at skære ned eller begrænse deres udgifter til forsvaret.

Med hensyn til vores samarbejde med danskerne her i Nordatlanten, så kan jeg ikke se, hvorfor det ikke skulle kunne udvides til andre nordiske lande og flere lande endnu.

Hvorfor flere end de nordiske lande?

– Når vi kommer ud på havet i Nordatlanten, skal der foretages så store investeringer i redningsudstyr i de kommende år, at vi får brug for samarbejde med stærkere nationer, Canada, USA, Rusland – og for den sags skyld også Kina, Japan, selv Nordkorea og flere endnu, hvis sejlruterne i Polarområdet åbnes.

Hvilke trusler ser du dér?

– Vi må ikke miste grebet om tingene, hverken på den ene side over for stormagterne eller på den anden side over for de store selskaber, som vil begynde at gøre sig gældende i dette område.

Vi i de nordiske lande kan stå sammen og eksempelvis tage det op på NATO-plan, EØS-plan og andre steder, at Nordpolarområdet bør blive et atomvåbenfrit område.

Er det en realistisk idé? Både amerikanske og russiske atomubåde har færdedes meget i det område, det må da være en stor hindring for at gøre området atomvåbenfrit? Så ville færdsel med den slags ubåde vel skulle forbydes.

– Derfor siger jeg også, at det ikke er noget ukompliceret spørgsmål, men det vil nok være værd at stå sammen om at begynde at arbejde med dette spørgsmål.

Måske kan man se en etape frem på den vej, begynde med, at alle udleverer oplysninger om den slags fartøjers sejlads i havområdet, begynde med, at folk gør sig klart, hvordan de ville reagere, hvis noget dukker op i forbindelse med den type fartøjer, hvor der jo er sket ulykker tidligere.

Det ville naturligvis tage lang tid, det kræver mange diskussioner og argumenter. Det er vigtigt, at vi kan stå sammen om, at der ikke bliver militær aktivitet, den burde begrænses så meget som muligt, og helst i form af, at det blev atomvåbenfrit område.

Sådan at de nordiske lande kunne have initiativet dér?

– Vi er ikke atommagter og har omfattende interesser at pleje i området, hvad angår miljøet, som ville være i fare, hvis noget skete.

Et af de spørgsmål, der indgik i oplægget til dette interview, var, at du skulle forestille dig, at du var stats- eller forsvarsminister i 2049, og skulle fremføre argumenter for eller imod, at de nordiske lande styrkede deres samarbejde inden for forsvars- og sikkerhedspolitik.

– 2049? Der er temmelig længe til. Jeg ved, at Nordpolsområdet bliver en region,

der får større og større betydning, hvad angår energiudvinding, sejlads, turisme, fiskeri og alt muligt.

Det bliver et område, som vil have voksende vægt, og dér har alle de nordiske nationer store interesser at pleje, så det er hævet over diskussion, at de må arbejde tæt sammen dér.

Men ville et tæt samarbejde mellem nationerne om sikkerhedspolitik have nogen konsekvenser for landenes samarbejde inden for NATO og EU?

– Nej, det regner jeg ikke med. Selvfølgelig kunne der være nogle problemer i den forbindelse, det skal jeg ikke kunne sige.

Hvis islændingene var med i EU, ville nordmændene stå udenfor som de eneste. Og der foregår allerede et omfattende samarbejde mellem finnerne, svenskerne og NATO. Jeg kan ikke se noget problem specielt i det.

Der er mange, der siger, at det nordiske samarbejde ikke har ændret sig ret meget, men at der er kommet nye elementer og prioriteringer ind, som for eksempel statsministrenes globaliseringsforum, som ser på samarbejds-muligheder i forhold til globaliseringens udfordringer. Kan du se andre lignende muligheder?

– Jeg tror, at der nødvendigvis i de nordiske landes statsministerier må findes en eller anden central styring i sikkerhedsspørgsmål. Der er så mange parter, der skal koordineres – de, der arbejder med forsvar, ordenshåndhævelse, redning og bjergning, miljøspørgsmål, alt det der vedrører sundhedsspørgsmål, det er alle den slags trusler, der kan ramme os.

Der er ikke nogen anden part end statsministerierne, der kan knytte alle disse elementer sammen.

Derudover skal samarbejdet øges mellem statsministrene på sikkerheds- og forsvarspolitikens område. Der bør tilmed etableres en eller anden form for sikkerhedspolitisk udvalg, som ikke har magt til at udstede ordrer, men ville være en samrådsplatform. Måske i lighed med globaliseringsforumet.

Folk er begyndt at definere sikkerhed meget bredere end før, og du ser altså for dig et meget mere omfattende samarbejde på dette område, selv om det ikke vil foregå på det traditionelle forsvarspolitiske felt?

– Det vil aldrig blive forsvarsministerier eller udenrigsministerier, der beskæftiger sig med den slags sikkerhedsspørgsmål. Det kan kun blive statsministerier, der kan have magt til at udstede ordrer over for andre ministerier.

Stoltenberg nævner forskellige praktiske ting som for eksempel fælles ambassader...

– Det synes jeg er en meget fin idé. Det er så vigtigt, at folk forsøger at holde udgifterne nede. Der vil aldrig være forståelse for det hos befolkningen derhjemme, hvis man bliver nødt til at øge udgifterne, folk vil skære ned på det felt. At slutte sig sammen i et vist omfang tror jeg kunne være en udmærket fremgangsmåde.

Man har altid betragtet ambassader som et bilateralt samarbejde. Men måske kan vi forestille os ambassader for sagsområder.

Vi kunne have en ligestillingsambassadør. Hvorfor kan vi ikke slutte os sammen om det? På det område har vi en stor tradition og meget at give fra os. En ambassadør i fredsspørgsmål? Jeg tænker højt, men hvis vi nu styrede bort fra direkte bilaterale ambassader over imod at se mere på sagsområder?

Det er nu ellers blevet sagt, at stater ikke har venner, de har interesser. Ville sådan et samarbejde være bygget på interesser eller på noget dybere?

– Det er lidt ligesom familierelationer. Man er jo ikke altid enig med sin familie men hvis noget hænder, så er den der. De nordiske lande er vores nærmeste familie, nærfamilien, Europa er storfamilien, og sådan kunne vi udvide det. Sådan er det bare.

Der kommer naturligvis altid interesser ind, men man må stadig ikke undervurdere, at der opstår bånd og forbindelser, folk lærer hinanden at kende. Det har stor betydning ligesom det at have fælles historie.

Men hvad med befolkningens holdning til samarbejdet?

Det nordiske samarbejde har aldrig været noget problem på Island, folk opfatter det som en selvfølge. Derfor er der heller ingen, der bliver mistænksomme over for det, når der opstår diskussion om nordisk sikkerheds- og forsvarssamarbejde.

Hvad bør der lægges vægt på i forsvarsspørgsmål?

– Alle landene er nødt til at prioritere i forsvarsspørgsmål, og det er ikke så enkelt. De står overfor nye trusler, men samtidig er det umuligt helt at udelukke de gamle konflikter. Folk kan ikke se bort fra deres geografiske og strategiske position.

Der er kun ét land, folk kan komme i tanker om, når talen er om den slags trusler mod de nordiske lande...

– Rusland er selvfølgelig en gammel nabo, og et nationalistisk Rusland kan give anledning til betænkeligheder. Det kunne under særlige omstændigheder skabe en vis fare, men imod en sådan fare ville en nordisk forsvarsalliance ikke være noget værn, det er kun NATO og EU. Men vi må også være helt klare over, at der ingen trussel udgår fra Rusland nu.

Vil det sige, at den idé, som blev lagt på hylden før 1950 om en fælles nordisk forsvarsalliance, ikke er aktuel nu?

– Nej, vi behøver ikke begynde på den diskussion. Det kunne godt tænkes, at tingene i fremtiden kunne udvikle sig i den retning, men det er andre ting, vi skal begynde med, når vi udvikler samarbejdet på områder, hvor det er politisk gennemførligt, hvor vi har landenes befolkning med os, hvor vi har interesser at varetage, hvor det er realistisk og gennemførligt.

INGIBJÖRG SÓLRÚN GÍSLADÓTTIR er født 1954. Hun studerede ved Islands Universitet og blev cand. mag. i historie 1983. Ingibjörg blev valgt i Reykjavíks bystyre for Kvindelisten 1982–1988 og sad i bystyret igen fra 1994–2006, denne gang for Socialdemokraterne; hun var borgmester fra 1993–2003, samt medlem af Altinget 1991–1994 for Kvindelisten og 2005–2009 for Socialdemokraterne.

Ingibjörg Sólrún Gísladóttir var Socialdemokraternes formand fra 2005–2009 og islandsk udenrigsminister 2007–2009.

BOGI ÁGÚSTSSON er født 1952. Han studerede historie ved Islands Universitet 1972–1977, hvor han blev ansat som journalist i udenrigsafdelingen på RÚV-Islands Radio og TV. Bogi var skandinavisk korrespondent 1984–1986, informationschef for Icelandair 1988 og nyhedschef for TV 1989–2002, nyhedsdirektør for Radio og TV 2002–2007 og siden reporter. Han har været studievært i RÚV's TV nyheder siden 1979.

»Rusland kan ikke i deres vildeste fantasi forestille sig, at det her er et samarbejde, der er rettet mod dem.«

»Det lykkedes aldrig Norden at skabe en union, og det vil heller aldrig ske.«

JONAS GAHR STØRE

—

—

—

—

—

—

—

—

Bjørn Hansen interviewer

Norges udenrigsminister Jonas Gahr Støre

For to år siden sagde den norske udenrigsminister Jonas Gahr Støre til sine nordiske kollegaer: „Vi diskuterer vores samarbejde uden at have nogen egentlig horisont. Vi må have noget at diskutere os hen imod, så lad os få lavet en udredning og definere den horisont.“ Sveriges udenrigsminister Carl Bildt tilføjede: „Lad os bede Thorvald Stoltenberg om at gå 30–40 procent længere, end landenes regeringer kan forestille sig i dag – jeg kan godt lide det mod, som det afspejler.“

Det var ifølge udenrigsminister Støre baggrunden for den opgave, der blev givet til den nordiske politiske veteran Thorvald Stoltenberg i 2007. Nu sidder Støre med 13 konkrete forslag i favnen. Nogle af forslagene støtter han fuldt ud – andre er han imod. Sidstnævnte gælder især oprettelsen af en stående, nordisk militær indsatsstyrke.

BJØRN HANSEN: *Men hvad er, set med nordiske øjne, det vigtigste ved Stoltenberg-rapporten?*

JONAS GAHR STØRE: Jeg vil sige, at det allervigtigste er, at rapporten blev lavet. Det drejer sig om helheden, nemlig at vi er kommet til et punkt i moderne nordisk historie, hvor vi kan fremlægge forslag om at se nærmere på en udvidelse af det udenrigs- og sikkerhedspolitiske samarbejde. Den norske regering har behandlet rapporten, og vi har ikke afvist nogen af forslagene, så de er alle sammen i spil. Jeg vil sige, at de af forslagene, der er mest oplagte, er en fortsat intensivering af samarbejdet på det militære område, hvad angår anskaffelser, øvelser, omkostningsbesparelser og effektivisering. Dernæst er havperspektivet vigtigt for os, og det omfatter arbejdet med hav- og luftovervågning over Island.

For ikke så mange år siden var der nærmest forbud imod at tage udenrigs- og sikkerhedspolitik op i Nordisk Ministerråd. Er det udelukkende afslutningen på den kolde krig, der har ændret den nordiske situation?

– Jeg stod i spidsen for et udredningsarbejde i 1991–1992, som foreslog udenrigs- og sikkerhedspolitiske redegørelser i Nordisk Ministerråd. Dengang var det en betændt sag, og grunden til, at det overhovedet blev muligt var, at den kolde krig var forbi.

Jeg vil gerne tilføje, at den europæiske integrationsproces også var stærkt medvirkende. Vi skal huske på, at EØS-aftalen er den vigtigste nordiske samarbejdsaftale, der nogensinde er indgået. I slutningen af 40'erne drømte vi om en fælles valuta, et fælles marked og et fælles forsvar. Norden var dog nødt til at indse, at disse spørgsmål skulle løses i en bredere europæisk ramme. Det var igennem det samarbejde, som EU indledte, at vi opnåede den aftale, der giver os et fælles marked.

Rapporten integrerer den militære og den civile indsats. Hvad kommer det til at betyde, at humanitære operationer blandes med militære?

– Jeg kan sige dig, hvad det ikke kommer til at betyde. Det kommer ikke til at betyde, at vi skal udviske distinktionen mellem et humanitært mandat og et militært mandat. I Norden har vi en stærk tradition for at anskue det principielt. Men når det er sagt, så har disse lande været internationalt førende i forhold til at se en sammenhæng mellem fredsbevarende operationer og indsatser med humanitære dimensioner. Vi må værne om alle aspekter, så vi forstår, at der ikke kun findes militære modtræk til komplekse situationer, men at de også kræver en politisk og en humanitær dimension.

Men der er tale om en militær/civil udrykningsstyrke ...

– Der er tale om en styrke, som skal kunne arbejde med FN-mandat i tæt kontakt med FN-systemet. Målet for Stoltenberg er jo at identificere det, der skal til for at stabilisere stater. Så skal disse bestanddele også være til stede. Vi skal ikke bruge militæret til at gennemføre humanitære mandater. Men vi skal have disse bestanddele til at fungere i en samlet strategi, som vi er verdensførende i.

Jeg er en af dem, der har været skeptisk over for ideen om at oprette en stående indsatsstyrke. Internationalt set har der været blandede erfaringer med stående indsatsstyrker. Hvad enten det sker i EU- eller NATO-regi, så har de stående indsatsstyrker en tendens til at blive stående, koste en masse penge og give anledning til frustrationer over, at de ikke bliver brugt. Det, som jeg tror, vi kan gøre, er at danne os et virkelig godt overblik over det, de enkelte lande kan bidrage med, så vi hurtigt kan mobilisere styrken, når der er brug for den.

Hvilken sikkerhedspolitisk betydning har det, at de nordiske lande ifølge forslaget skal overtage det vel nok mest betydelige ansvar for Islands forsvar?

– Det er efter min mening et interessant forslag, som vi skal arbejde videre med. Der er jo ikke tale om, at de nordiske lande skal tage et ansvar uden for NATO, men at de skal påtage sig et ansvar inden for NATO. Island er medlem af NATO, og NATO's allernærmeste partnere er Sverige og Finland. Jeg synes, at det er en interessant tanke, at vi i forbindelse med en modning af vores ansvar efter den kolde krig kan påtage os et særligt ansvar over for Island, og jeg tror, at det er en tanke, der vil blive hilst velkommen i NATO, fordi det viser, at deres partnere

arbejder godt sammen, og at dem, der har fælles udfordringer inden for en region, påtager sig ansvaret i fællesskab.

Vil det indebære, at Sverige og Finland bliver knyttet endnu tættere til NATO?

– Det vil afspejle den tætte tilknytning, de allerede har, ligesom Norges bidrag til EU-operationer afspejler den tætte tilknytning, vi har ad den vej.

Det er jo ikke noget enkeltstående forslag – det er bredt og dybtgående ...

– ... men jeg må gentage: Stoltenberg blev bedt om at gå væsentligt længere, end regeringerne er i stand til i dag. Det er ikke aktuelt at gennemføre alle Stoltenbergs 13 forslag i dag. Men alene den dynamik, der ligger i denne metode, giver Norden noget interessant at diskutere hen imod.

Frygter du, at en sådan rapport kan skabe forventninger på fællesnordisk plan, som ender i en skuffelse, ligesom det er sket tidligere, når der har været forhandlinger om store nordiske projekter såsom en forsvarsunion og en økonomisk union?

– Det værste er, hvis der ikke er nogen forventninger. Så vil vi stå i stampe i et udgangspunkt, der er meget trægt i forhold til at få nye ideer, nye svar på udfordringer. Politikere har et ambivalent forhold til forventninger. På den ene side er det noget, der skaber entusiasme. På den anden side er vi bange for at falde til jorden med et brag. Jeg foretrækker det første: At der skabes forventninger, og at der stilles krav. Men på den anden side: Vi diskuterer i dag, i 2009, nogle ting, som vi end ikke ville have overvejet i 1995. Det kan jo være, at vi ender med at lægge vægt på nogle nordiske satsninger, som Stoltenberg ikke har omtalt, men som er inspireret af det mod, som hans forslag er udtryk for. Jeg er imod en stående styrke, fordi den er for dyr og krævende, men det gør ikke forslaget mindre interessant.

Er der enkelte af disse forslag, der vil komme i konflikt med de forpligtelser, som Norge har påtaget sig i NATO- og EU-sammenhæng?

– Ja, der opstår en problemstilling, hvis vi skal have tre forskellige stående styrker, såsom NATO Response Force, EU Battle Groups og måske endda en EU-komponent. Men nu skal vi ikke være for rigide, bare fordi begrebet 'stående' giver det indtryk, at der står en samlet enhed parat. Hvis vi med kort varsel kan sammensætte en enhed, fordi komponenterne har trænet sammen og kender hinanden, så er det noget, der kan gøre nytte.

Den norske regering med udenrigsminister Jonas Gahr Støre i spidsen har lagt større vægt end nogensinde før på udvikling og internationalt samarbejde i de nordlige områder. Stoltenberg-rapporten taler for at involvere de nordiske lande i endnu højere grad, hvad angår satellitsamarbejde, havovervågning, skibs-transport, sundhed, miljø, sikkerhed, isbrydning samt eftersøgning og redning.

Spørgsmålet er så, om Norden vil parkere Rusland på sidelinjen i et område, hvor russerne har primærinteresser?

Støre afviser denne problemstilling: Rusland kan ikke i deres vildeste fantasi forestille sig, at det her er et samarbejde, der er rettet mod dem. Tværtimod. De fleste af de 13 forslag lægger op til, hvad jeg nærmest vil kalde en forudsætning om, at russerne involveres. Den russiske udenrigsminister betegner det som det mest vellykkede regionale samarbejde i Europa. De nye kanaler, som nu er i dialog med Rusland, betyder, at der skal nogle meget mørke sider af russisk tænkning til for at ... Støre fuldender ikke sætningen.

De nordiske lande har forskellige sikkerhedspolitiske løsninger. Hvordan skal man formå at forene så forskellige traditioner, når man ikke har formået det tidligere?

– Jeg mener, at det foregår nu. Det foregår, mens vi sidder her og taler sammen. Det ligger ikke ret langt ude i fremtiden. At den svenske, norske og finske øverstbefalende diskuterer denne type samarbejde ud fra en økonomisk logik, men også fordi de sikkerhedspolitiske og forsvarspolitiske imperativer er blevet reduceret, siger noget om den forandring, der er sket. Det, der gør Norden så spændende i europæisk sammenhæng, er, at omverdenen betragter os som utroligt homogene og ens. Men når man nærstuderer de nordiske lande, er der jo enorme forskelle. Lad os tage en runde: 3 EU-lande, 3 NATO-lande, Norge er mere med i det militære EU end Danmark, Finland har euro, alle er med i Schengen, alle ligger i Norden. Selvom vi er gode til at tale sammen, kan du også se, hvor forskelligt vi er organiseret. Men det er jo et udtryk for, at der disse forskelle til trods er nogle kulturelle, samfundsmæssige og sikkerhedspolitiske fællesnævne.

Hvem skal have kommandoen, hvis man når til det punkt, hvor man får tæt integrerede enheder, der skal arbejde sammen?

– Her vender jeg tilbage til, at Norden aldrig var i stand til at udvikle en nordisk forsvarsunion, en nordisk valuta, et nordisk marked. Det er et tema, der hører hjemme et niveau højere oppe, nemlig Europa. Jeg kan ikke forestille mig en separat nordisk kommando i et nordisk, integreret system. Jeg forestiller mig, at hvis vi kan få et gnidningsfrit samarbejde til at fungere på en række områder, vil Norden kunne arbejde tæt sammen inden for en sådan ramme.

Hvilken holdning har Norge til forslaget om en 'gensidig sikkerhedspolitisk garantierklæring' – en markant formulering af Stoltenberg?

– Der er jo mange, der opfatter det som det mest nyskabende af de 13 forslag, og jeg vil rose Stoltenberg for at være kommet med det, fordi det udfordrer både hjerne og hjerte. Nogle vil mene, at det er umuligt. Jeg er født i 1960, og jeg tilhører den generation, der tænker, at det ikke kan lade sig gøre i forhold til Artikel 5 (i NATO-traktaten). Men samtidig forholder det sig sådan, at rapporten opstiller som præmis, at landene beholder deres forpligtelser og tilhørsforhold

over for henholdsvis EU og NATO. Dermed siger det sig selv, at det ikke er gangbart at underskrive noget, der strider imod forpligtelser i de to organisationer. Men jeg har det sådan, at i det moderne sikkerhedspolitiske billede, som vi ser i Norden, hvor vi skal håndtere 12–15 risikofaktorer – hvoraf ingen af dem er rent militære – så er det klart, at det ene nordiske lands problemer har en direkte afsmitning på de andres sikkerhedsproblemer. Så er spørgsmålet: Vil det have nogen værdi at formulere det udtryk? Allerede nu vil nogle hævde – og det med et vist belæg – at Sverige har taget det største skridt i den retning ved at sige, at Sverige ikke vil være uberørt af et andet nordisk lands skæbne. For NATO-landenes vedkom-mende tror jeg, at formuleringen i Artikel 5 hurtigere kommer på banen, når man diskuterer denne type forslag. Dette forslag er ikke tiltænkt 2009, men i et perspektiv på 10–15 år kan det ligge og modne. Når jeg roser det, skyldes det, at jeg ikke vil se bort fra, at vi i løbet af denne periode vil nå dertil, hvor det at formulere en nordisk solidaritetserklæring, som er i tråd med og ikke i konflikt med vores NATO- og EU-forpligtelser, er både realistisk og muligt. Jeg mener også, at det vil være ønskeligt.

Kan det overhovedet tænkes, at Norden på grundlag af en sådan solidaritetserklæring ville kunne gå ind i en krigssituation, hvor NATO og EU ikke er involveret?

For første gang under interviewet tager Støre en dyb indånding, inden han svarer. Pausen varer en evighed på seks sekunder.

– Det er et godt spørgsmål, som meget vel kan få lov at hænge for at stimulere debatten. Jeg vil sige, at den fundamen-tale sikkerhed for os, den eksistentielle statssikkerhed, afhænger af NATO, og jeg vil aldrig gå ind for, at vi skal have en anden type erklæring, der bidrager til at erstatte den. Jeg forestiller mig, at i den nordiske virkelighed, vi lever i nu, vil der opstå et behov for at supplere. Jeg vil gå tilbage til min grundlæggende analyse. Det lykkedes aldrig Norden at skabe en union, og det vil heller aldrig ske. Men inden for rammerne af de europæiske og transatlantiske sikkerhedsforpligtelser, som vi har, vil der på en lang række områder dukke aspekter op, som vi ikke disku-terede under den kolde krig, men som nu er en del af den nationale sikkerhed, f.eks. klimaændringerne. Artikel 5 er en radarskærm for de eksistentielle spørgsmål, og under den radarskærm er der desuden en stadig tydeligere radarskærm, hvor vi kan aflæse spørgsmål, som vi bør reflektere over.

JONAS GAHR STØRE er norsk politiker fra Arbeiderpartiet og udenrigsminister i Jens Stoltenbergs regering siden 2005. Støre var 1992–95 særlig rådgiver ved statsministerens kontor og 1995–98 leder af den internationale afdeling smst.

Fra 1998–2000 var Gahr Støre direktør ved Gro Harlem Brundtlands kontor i WHO, hvorefter han frem til 2001 var statssekretær ved statsministerens kontor. 2003–05 var Jonas Gahr Støre generalsekretær i Norges Røde Kors.

BJØRN HANSEN er norsk journalist og en Nordens mest erfarne nyhedsoplæsere og udenrigskorrespondenter. Bjørn Hansen har i en årrække arbejdet for Norges statsejede radio- og tv-selskab NRK.

Bjørn Hansen har også optrådt adskillige gange på CNN og en række andre internationale nyhedskanaler. Han var nyhedskorrespondent for NRK i Washington DC i 1991. Fra 2002 til 2007 var han vært for Urix, et særdeles populært udenrigs-nyhedsprogram i Norge, som blev sendt på NRK hver torsdag aften.

»Vi skal bygge så mange broer som muligt på så mange planer som muligt med så mange aktører som muligt.«

»Hvis et EU-land ender i en konflikt, så skal de øvrige EU-lande ikke være passive. Selvfølgelig skal dette solidaritetsprincip også gælde vores nordiske nabolande.«

JAN ELIASSON

—

—

—

—

—

—

—

—

NORDISKE LANDE BLANDT DEN KOLDE KRIGS STORE VINDERE

5

Kjell Albin Abrahamson interviewer forhenværende

udenrigsminister i Sverige og topdiplomat Jan Eliasson

Du, Jan Eliasson, er jo mest kendt inden for international storpolitik, senest som FN's særlige udsending i Darfur. Du har også været stedfortrædende generalsekretær i FN, og i begyndelsen af din diplomatiske karriere var du medhjælper for Olof Palme som FN-mægler i krigen mellem Iran og Irak. Hvor stor en plads har Norden og det nordiske samarbejde i et så stort internationalt hjerte?

– En meget stor plads, og jeg er glad for at være vokset op i en nordistisk atmosfære. Jeg kan stadig synge den danske og den norske nationalsang, som jeg lærte udenad, da jeg var ti. I skolen læste vi Bjørnstjerne Bjørnson og Henrik Ibsen, og vi kunne aldrig finde på at tale engelsk, når vi besøgte København, hvilket mange svenskere gør i dag. Det er synd, at undervisningen i de nordiske sprog er på retur, ligesom kendskabet til det svenske sprog langsomt er på vej væk i Finland.

Er det let eller svært at være nordisk?

– Det er let, eftersom det nordiske samarbejde er så bredt folkeligt forankret, og fordi synet på de nordiske lande er så positivt. Jeg rejser meget i verden og ved, at det kan være forbundet med livsfare at rejse over en grænse. Og så bliver man jo slået af den positive følelse, som findes omkring vores regionale samarbejde her i Norden. Hos os er det en glæde at gå over en grænse, og det er en god begyndelse på en sund internationalisme, et første skridt i retning af ikke at være bange for omverdenen.

Havde du mulighed for at tale med Olof Palme om det nordiske samarbejde?

– Flere gange. På en af vores mange flyvture mellem Bagdad og Teheran spurgte jeg Olof Palme om hans politiske nederlag. Et af de nederlag, han nævnte var Nordek. Han var ekstremt skuffet over, at den store nordiske økonomiske union 1969–1970 ikke blev til noget, at de nordiske lande blev splittet og at Danmark senere blev medlem af EF. Det, som foresvævede Palme var, at vi enten var blevet en stærk enhed og således kunne være et alternativ til EF, eller også kunne vi være gået ind i EF's organisation med en meget stærkere forhandlingsposition.

Det nære nordiske samarbejde er jo på mange måder en forgænger for nutidens EU, men vi var måske ikke så dygtige til at markedsføre det?

– Lige præcis, og jeg har en lille sjov historie fra Bonn hvor jeg gjorde tjeneste i 1967–1970, som belyser dette. Ved en reception i forbindelse med fejringen af den finske nationaldag stod vi fire høje, unge nordboere og diskuterende, da der kom en smuk tysker forbi og spurgte, hvad vi talte om. Wir sprechen über die nordische Zusammenarbeit – Vi taler om det nordiske samarbejde, svarede jeg. Nordische Zusammenarbeit, was ist das? – Nordisk samarbejde, hvad er det? spurgte den unge tysker undrende.

Så svarede min danske kollega: „Verstehen Sie, wir sind alle Nordisten – Forstår De, vi er alle nordister. Den unge, smukke tysker udbrød overrasket: Sie sind alle Nudisten – Er I alle nudister?“

Denne sande historie viser, at der fandtes en tid, hvor det nordiske samarbejde var fuldstændig ukendt, at vi indførte pasfrihed og havde et fælles arbejdsmarked længe før EU.

Og hvordan ser du på det nuværende nordiske samarbejde?

– Vi har ikke lige så meget tid til at hellige os det nordiske samarbejde som tidligere. Denne forskydning kan aflæses i min egen diplomatiske karriere, idet der blev brugt betydeligt mindre tid på det nordiske samarbejde i slutningen af min karriere end i begyndelsen. Det skyldes først og fremmest, at vi tilhører to dynamiske internationale organisationer, som kræver vores opmærksomhed og som leder os ind på de spørgsmål, som disse organisationer repræsenterer. For Sverige, Danmark og Finland er det EU, for Norge og Island er det NATO og for Danmarks vedkommende både EU og NATO.

En del politikere mener, at det nordiske samarbejde har udspillet sin rolle i dagens globaliserede verden. Det svenske rigsdagsmedlem Carl B. Hamilton (Folkpartiet) mener, at institutioner som Nordisk Ministerråd skal nedlægges?

– Nej, det er særdeles vigtigt at værne om dette samarbejde. Jeg er bekymret over en række tendenser, eksempelvis at det fælles sprog, som vi brugte på vores nordiske møder, er sværere i dag, end det var for 20–30 år siden. Det er også vigtigt, at vi plejer og værner om den folkelige forankring. Derfor skal vi bygge så mange broer som muligt på så mange planer som muligt med så mange aktører som muligt.

Men det nordiske samarbejde er tydeligvis blevet mindre først og fremmest som følge af Sveriges og Finlands EU-medlemskab i 1995?

– Ja, det har ikke den samme prioritet, og mange tænker ikke længere i nordiske baner. Da jeg begyndte i udenrigsministeriet var det en selvfølge at samordne de nordiske holdninger op til FN's generalforsamling. Jeg ved ikke, hvor mange taler i

FN, jeg har indledt med ordene 'On behalf of the five Nordic countries ...'. Det gør vi jo ikke længere, nu er det jo i stedet en fælles EU-tale.

Og det nordiske barn blev skyllet ud med badevandet?

– Alt for ofte glemmer vi, at hvert enkelt land i Norden kan øge sin indflydelse ekstremt meget, hvis man stiller spørgsmålet: Hvilke andre lande kan vi samarbejde med? Og i den forbindelse er de nordiske lande det mest naturlige valg. For det andet skal vi spørge os selv: I hvilken grad kan vi samarbejde med Østersølandene og primært med de baltiske lande? Og for det tredje: I hvilken grad kan vi samarbejde med de europæiske lande? Det er vigtigt at være bevidst om, at man er en del af en større helhed, og dermed øges betydningen af ens egen stemme jo også. Vi har taget den nordiske stemme for givet, men vi har ikke plejet den.

Den norske udenrigsminister Jonas Gahr Støres forslag om, at de nordiske lande i G20-gruppen skal tale med én stemme er interessant. Vi har en samlet økonomisk styrke, men den skulle også gerne kunne gælde inden for eksempelvis forskning. G20 er jo en stadig større konstellation i verdenspolitikken, og det er et godt forslag, at de nordiske lande skulle kunne tage plads i denne nye multipolære organisation.

Selvom det nordiske samarbejde er blevet mindre, er det vel samtidig blevet dybere, eksempelvis inden for det nordiske forsvarssamarbejde?

– De nordiske lande har længe samarbejdet inden for forsvarsområdet. Inden for Partnerskab for Fred har vi haft fælles nordiske øvelser, og vi har haft øvelser med Østersølandene. I Norden agerer vi også i fællesskab i fredsbevarende styrker primært inden for FN. Det er et næsten klassisk koncept, som desværre har mistet noget af sin betydning.

Nu er der en diskussion om yderligere samarbejde, og de tanker skal tages meget alvorligt. Vi har jo inden for EU udviklet den tanke, at hvis et EU-land ender i en konflikt, så skal de øvrige EU-lande ikke være passive. Selvfølgelig skal dette solidaritetsprincip også gælde vores nordiske nabolande, uanset om de er medlemmer af EU eller ej. Og i den forbindelse har Stoltenberg jo fremlagt et forslag, som bør diskuteres videre.

Er det nordiske forsvarssamarbejde et mini-NATO?

– Absolut ikke. Det er ingen hemmelighed, at Sverige og Finland er følsomme med henblik på at komme i nærheden af artikel 5-forpligtelsen – den som handler om 'en for alle, alle for en' – og heller ikke Danmark, Norge og Island ser det nordiske forsvarssamarbejde som et alternativ til NATO, men som et udtryk for den geografiske og værdimæssige nærhed, som findes i vores område. Forsvarssamarbejdet er en følge af, at EU udtrykker dette solidaritetsprincip, og så ville

det jo være mærkeligt, hvis vi ikke havde en lignende solidaritetspligt mellem de nordiske lande.

Hvad har ført frem til denne indsigt?

– Den udvikling, at de nordiske lande har fået en øget geopolitisk betydning. På længere sigt drejer det sig først og fremmest om de arktiske spørgsmål og diskussionen om resurserne i den del af verden og hvilke søveje, der skal åbnes, hvis klimaforandringerne beklageligvis fortsætter. Dette åbner nye perspektiver i forhold til betydningen af dette område.

Vi har desuden en ny faktor med den russisk-tyske gasledning, som sandsynligvis er på vej i Østersøen. Gasledningen er jo hidtil bare blevet behandlet ud fra et miljøsynspunkt, men der er også sikkerhedspolitiske aspekter at tage med i betragtning, for eksempel overvågningen af dette område, hvilket kan medføre en øget maritim tilstedeværelse i vores eget nærområde.

Og her skulle de nordiske flyvevåben og flåder kunne samarbejde?

– Ja, som gammel søofficer af reserven bekymrer det mig, at vi skruer ned for overvågningen af vores havområder. På Gotland er der jo næsten ikke noget militær tilbage, og desuden er der planer om at nedlægge den havovervågningsenhed, som har fungeret så fremragende. Jeg håber, at man tænker sig om. Vi skal være i stand til at overvåge vores havterritorium, og vil skal have resurser til at overvåge havet. Der har jo i noget tid også været pirataspekter i forbindelse med dette. Jeg ser ikke en væbnet konflikt foran mig, men derimod en øget strategisk interesse for Østersøen og nordområderne.

Den nordiske solidaritetserklæring og det nordiske forsvarssamarbejde karakteriseres af EU-parlamentariker Eva-Britt Svensson (V) som en 'smutvej ind i NATO'?

– Absolut ikke. Den del af det politiske liv, som jeg repræsenterer, er særdeles opmærksom på ikke at blive blandet sammen med visse alliancepartiers vej mod NATO. For os er det vigtigt med den folkelige forankring, bekæmpelsen af miljøkatastrofer og at vi samarbejder med lande, som vi har stærke traditioner for samarbejde og sammenfaldende interesser med. Hverken Finland eller Sverige, med alliancefriheden som det grundlæggende princip, eller Norge, Danmark og Island med deres medlemskab af NATO vil, som jeg ser det, rokke ved deres grundlæggende løsninger. Derimod vil vi alle fem styrke kontakterne inden for et område, som på godt og ondt kan få en øget betydning.

Kan det nordiske forsvarssamarbejde endda udvikle sig til et alternativ til NATO?

– Det tror jeg ikke, at Norge, Danmark og Island går med til, og de vil nok ikke give slip på deres artikel 5-samarbejde. For deres vedkommende er det nordiske forsvarssamarbejde en supplerende faktor. For vores vedkommende er

forsvarssamarbejdet et udtryk for, at vi bør samarbejde og søge sikkerhed og konkrete praktiske løsninger med andre, især i tider hvor resurserne svinder.

Visegradlandene – Polen, Tjekkiet, Slovakiet og Ungarn – skal øge det diplomatiske samarbejde for at stoppe 'ambassadedøden'. Ser du et øget nordisk diplomatisk samarbejde foran dig med henblik på at modvirke, at svenske myndigheder i udlandet forsvinder?

– Der findes positive erfaringer med et sådant samarbejde, for eksempel fra vores fælles nordiske ambassadebygning i Berlin, og det indtryk af det nordiske samarbejde, som dette har skabt i Tyskland. Nogle steder i Afrika og Asien har vi jo også et nordisk samarbejde, hvor vi udnytter hinandens diplomatiske eller konsulære repræsentation. Jeg tror, at det er den vej, vi skal gå. Samtidig eksisterer der et konkurrerende alternativ, som nok kommer til at vokse frem i kraft af godkendelsen af Lissabontraktaten og oprettelsen af en fælles diplomatisk EU-tjeneste.

Når vi taler om store forandringer, må vi aldrig glemme, at den største historiske forandring er afslutningen på den kolde krig, og her er de nordiske lande nogle af de store vindere. Vores geografiske nærhed og vores fælles værdier er vigtige bindemidler i Østersøsamarbejdet, hvor Sverige har en unik rolle. Vi taber en vigtig dimension, hvis vi i dette nye Hansaområde nedlægger de svenske myndigheder rundt om Østersøen. Den mindske tilstedeværelse i Østersøen som følge af nedlæggelserne af konsulaterne i Hamburg, Gdansk og Kaliningrad gør mig trist.

JAN ELIASSON, født 1940, international topdiplomat, tidligere kabinetssekretær, formand for FN's generalforsamling og udenrigsminister. Eliasson var i to år FN's særlige udsending i Darfur, med den opgave at finde en løsning på regionens svære krise.

KJELL ALBIN ABRAHAMSON, født 1945, er udenrigskorrespondent på Sveriges radio og har været udstationeret i Moskva, Wien og Warszawa. Abrahamson har skrevet ni bøger. De fleste handler om Central- og Østeuropa, og den seneste er „Så længe du lever“ (2009).

LARS VEGAS NIELSEN hører til blandt Danmarks mest markante bladtegnere. Han er uddannet bladtegner og illustrator fra Designskolen i Kolding 1996.

Lars Vegas Nielsen har siden fungeret som freelance tegner med primært arbejdsområde inden for tegninger til aviser, magasiner og tidsskrifter. Han er desuden bestyrelsesmedlem af Danske Bladtegnere. Lars Vegas Nielsen modtog Kulturministeriets illustratørpris 2007 for illustrationerne til *Sebastians monster*.

Det nordiske samarbejde

Det nordiske samarbejde er en af verdens mest omfattende regionale samarbejdsformer. Samarbejdet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, samt de selvstyrende områder Færøerne, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbejde er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en vigtig medspiller i det europæiske og internationale samarbejde. Det nordiske fællesskab arbejder for et stærkt Norden i et stærkt Europa.

Det nordiske samarbejde ønsker at styrke nordiske og regionale interesser og værdier i en global omverden. Fælles værdier landene imellem er med til at styrke Nordens position som en af verdens mest innovative og konkurrencedygtige regioner.